

BISERICA PAROHIALĂ EVANGHELICĂ AGNITA

RAPORT ARHEOLOGIC PRELIMINAR I

*RESTAURARE ANSAMBLUL FORTIFICAT BISERICA EVANGHELICĂ
DIN AGNITA., JUDEȚUL SIBIU*

Prof.univ.dr.habil. Ioan Marian ȚIPLIC

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

C.Ș. II dr. Maria Emilia ȚIPLIC

Institutul de Cercetări Socio-Umane din Sibiu

000445

Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă
Centrul pentru Cercetarea Patrimoniului și Istoriei Culturale (CCPIC)

BISERICA PAROHIALĂ EVANGHELICĂ

AGNITA

RAPORT ARHEOLOGIC PRELIMINAR

Etapa I

MARTIE - APRILIE 2018

Coordonator:
Prof. univ. dr. hab. Ioan Marian ȚIPLIC
Arheolog expert
AM-E-408

Echipa de cercetare arheologică:
CȘ II dr. Maria Emilia ȚIPLIC
Arheolog specialist
AM-S-474
drd. Adrian Ioan ȘOVREA
Arheolog debutant
AM-D-

SIBIU

Aprilie 2018

BISERICA PAROHIALĂ EVANGHELICĂ DIN AGNITA
RAPORT ARHEOLOGIC PRELIMINAR.
ETAPA I

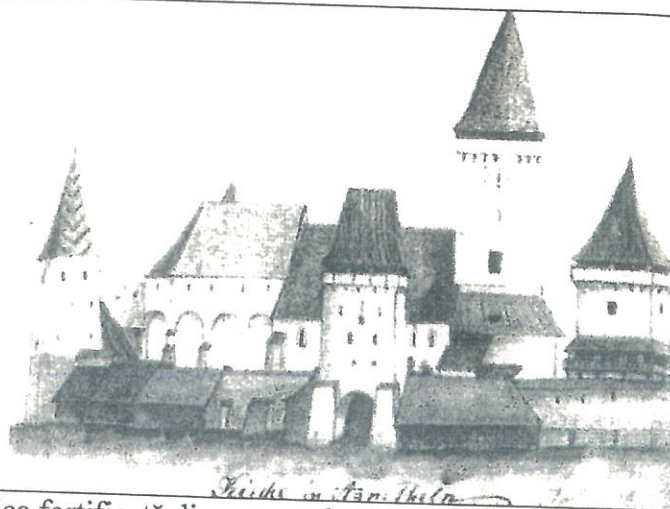
AMPLASARE

Orașu Agnita (germană Agnetheln, maghiară Szentágota, latină sancta Agatha, vallum Agnetis, Scenthagata) este situat în județul Sibiu, în vechea zonă de colonizare germană de pe valea Hârtibaciului, aproximativ la jumătatea distanței dintre Sibiu și Sighișoara, mai exact la 61 km E-NE de Sibiu și la 44 km S-SV de Sighișoara. În evul mediu, din punct de vedere administrativ și ecleziastic a ținut împreună cu alte 21 de localități de scaunul Cincu, respectiv de capitlul Cincu, iar la sfârșitul secolului al XV-lea era cea mai mare localitate din scaunul Cincu. După al doilea război mondial, datorită procesului de industrializare prin care trece localitatea, în 1950 Agnita este declarată pentru prima dată oraș. Ansamblul bisericii evanghelice fortificate domina cândva vechea piață a localității, astăzi reprezentând zona centrală. Monumentul este așezat pe un platou scund, în imediata apropiere a râului Hârtibaciu, la cca 45 m de cursul acestuia.

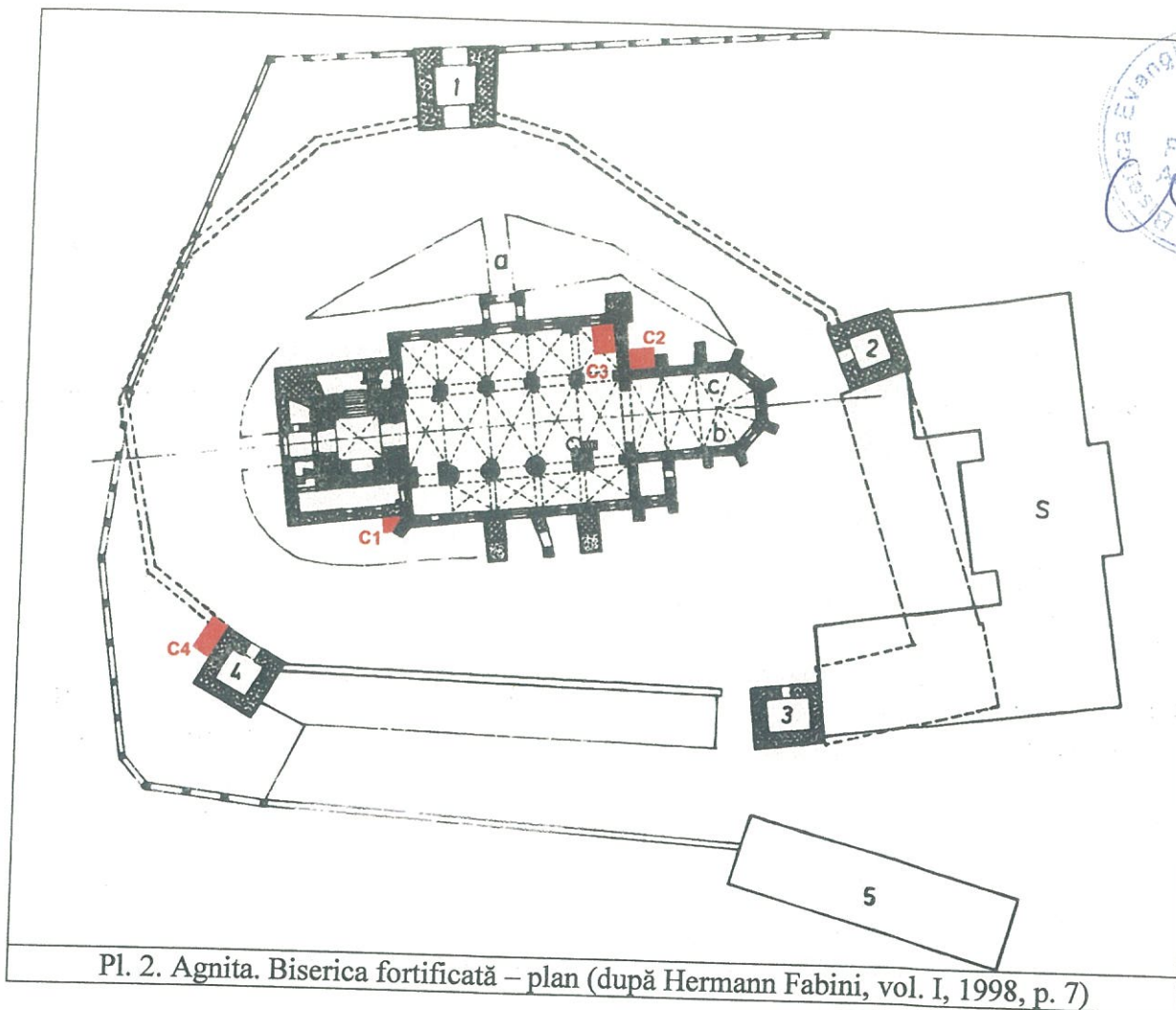
CONTEXT ISTORIC ȘI ARHITECTURAL

O parte dintre istorici consideră că documentul din anul 1280, care ar reprezenta prima atestare a localității, este unul îndoielnic, și că de fapt prima mențiune documentară este cea din anul 1318-1319 când localitatea apare sub denumirea *vallum sanctae Agnetis*, cu această ocazie fiind atestată pentru prima dată și biserica din Agnita. Cu toate că atestarea documentară este relativ târzie, întemeierea localității este mai timpurie, ea fiind realizată cel mai probabil la scurt timp după mijlocul secolului al XII-lea și fiind considerată că făcând parte din vechiul teritoriu de colonizare al sașilor.

Ansamblul bisericii evanghelice este format astăzi din biserica hală gotică, fortificată, cu turnul clopotniță alipit astăzi de fațada de vest a bisericii și 4 turnuri dispuse astfel: fostul turn de poartă numit și turnul dulgherilor în partea de nord, turnul fierarilor în partea de est a corului, turnul croitorilor în partea de SE a bisericii și turnul cizmarilor în partea de SV a bisericii. Din vechea fortificație din jurul bisericii, atestată documentar pentru prima dată în 1466, s-au mai păstrat doar turnurile amintite, cele trei curține fiind demolate la date diferite în secolul al XIX-lea (1845, 1867, 18970) (v. pl. 1 și 2)

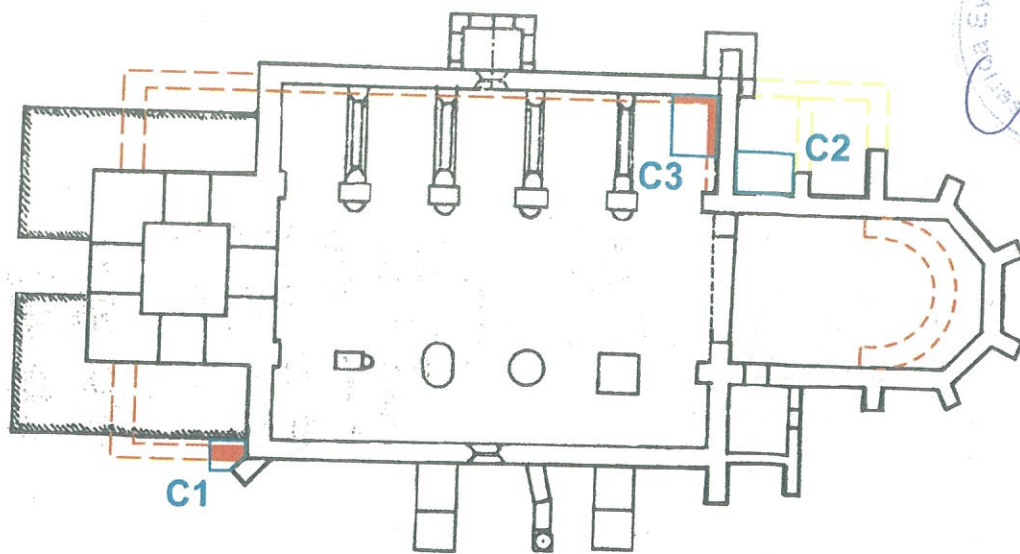

Pl. 1. Agnita. Biserica fortificată dinspre nord – desen de Martin Schlichting (după Hermann Fabini, vol. I, 1998, p. 7)

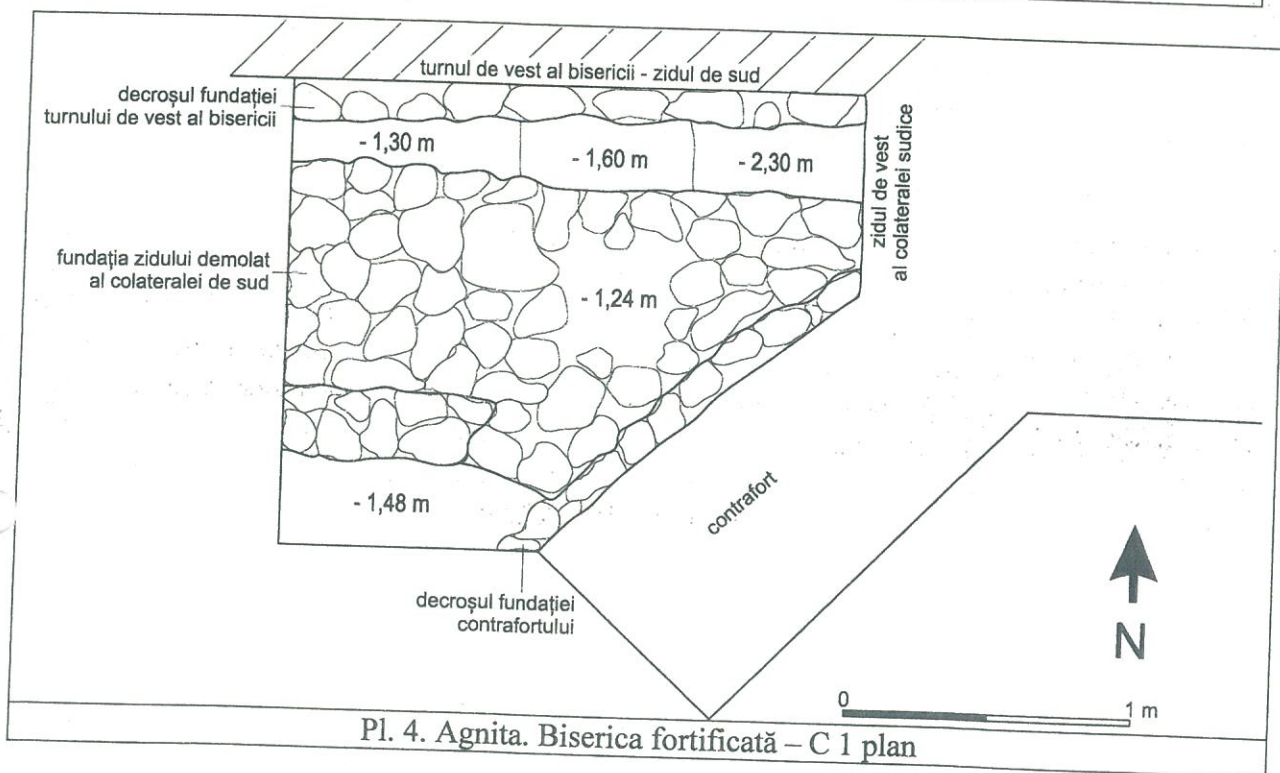
Pl. 2. Agnita. Biserica fortificată – plan (după Hermann Fabini, vol. I, 1998, p. 7)

Biserica hală gotică a fost înălțată probabil pe fundamentele unei bazilici romanice. Gustav Treiber, în urma unor măsurători detaliate în urmă cu cca 50 ani, a lansat o ipoteză conform căreia biserica a început să fie construită în jurul anului 1200, având un plan bazilical cu turn în partea de vest, cor pătrat și absidă semicirculară; turnul din partea de vest a bisericii era încadrat în partea de sud și nord de cele două colaterale, care astăzi nu mai există, astfel încât fațada de vest a bisericii se închidea în dreptul laturii de vest a turnului clopotniță, așa cum se păstrează astăzi la biserica ev. de la Cislădie sau cea din Cincu. Zidul colateralei sudice care încadra turnul bisericii a fost surprins în sondajul arheologic din martie 2018, în C 1 (vezi pl. 3 și 4 și foto1-5).

- Casete realizate în 2018
- Fundația bisericii romanice
- Fundația sacristiei de nord

Pl. 3. Agnita. Planul bisericii

Pl. 4. Agnita. Biserica fortificată – C 1 plan

Situația arheologică.

În vederea obținerii unor date preliminare privind adâncimile de fundație și evoluția planimetrică a bisericii au fost trasate 4 casete:

C1 -în exteriorul bisericii, pe latura de sud, între contrafortul de colț al actualei nave și zidul ce îmbracă turnul pe latura de sud;

- cercetarea în această zonă a pus în evidență existența unei fundații din piatră de talie mare pe care este așezată elevația zidului ce îmbracă pe latura de sud turnul clopotniță. La distanță foarte mică de

această fundație (cca 40 cm) și paralelă cu aceasta a fost dezvelită o altă fundație de dimensiuni mari, realizată tot din piatră de dimensiuni mari. Aceasta este aliniată cu zidul colateralei de sud. Din umplutura aflată între cele două fundații au fost scoase fragmente ceramice ce pot fi încadrate în cursul secolelor XVI-XVII și XVIII.

C2 - în exteriorul bisericii, pe latura de nord, la îmbinarea dintre zidul de nord al corului cu zidul de est al navei nordice;
- cercetarea a reliefat existența în această zonă a unei sacristii ce a avut un pavaj realizat din piatră de râu (foto 6-8), acoperit în prezent de un strat vegetal. Pe latura de sud a corului și pe latura de est a colateralei nordice se mai observă pornirile zidurilor ce închideau spațiul sacristiei.

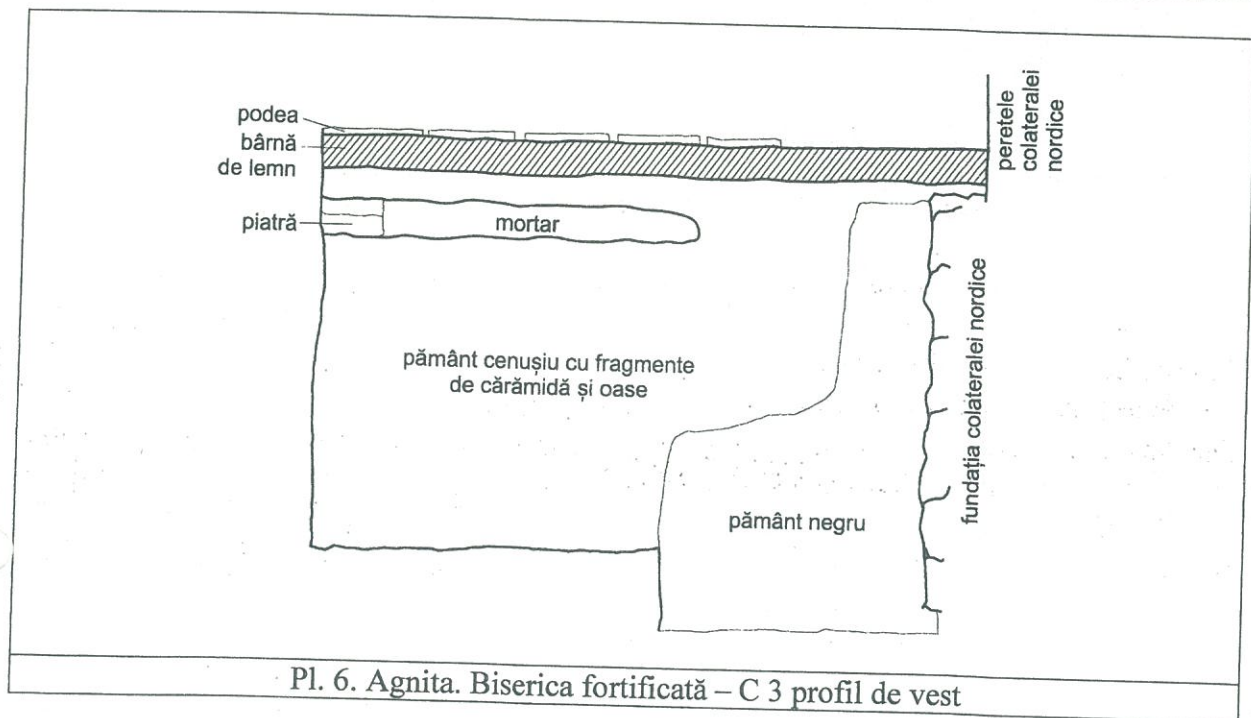
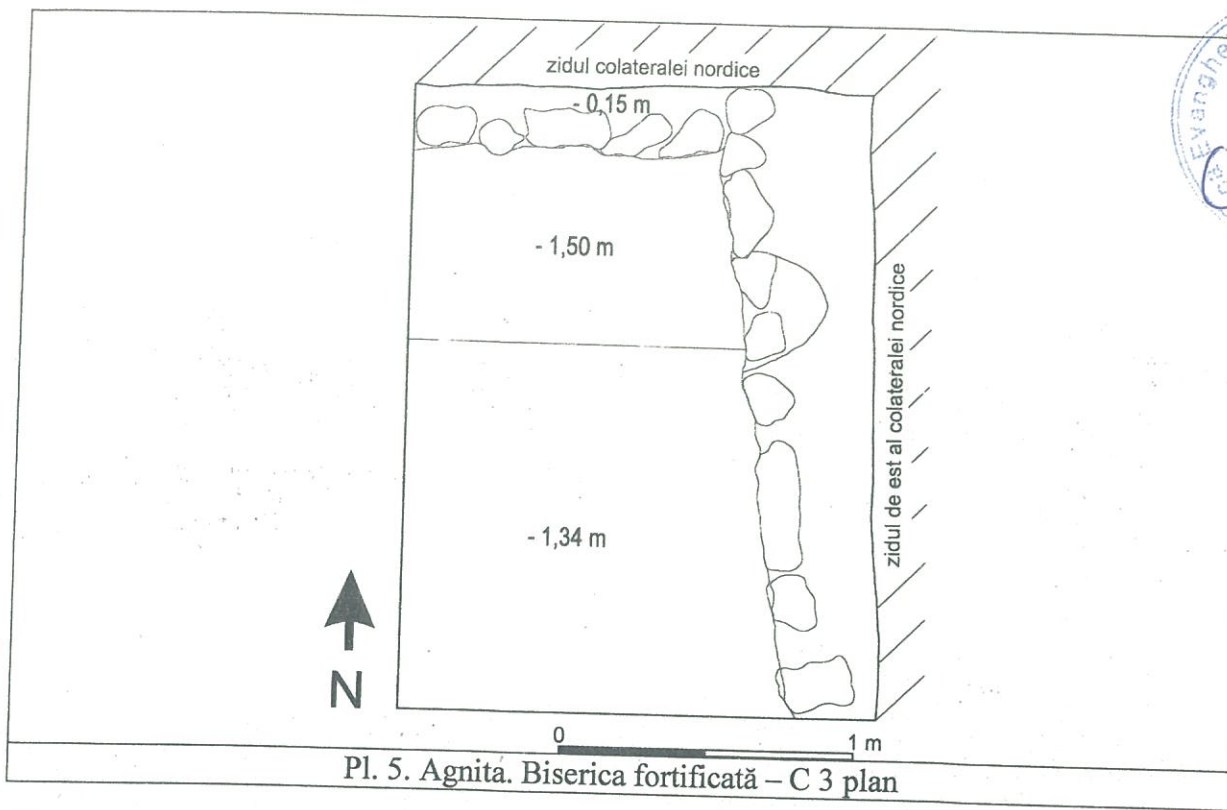
C3 - în interiorul bisericii, la intersecția zidului colateralei nordice cu zidul de est al colateralei nordice;
- cercetarea în zona acestei casete a evidențiat prezența unei pardoseli realizată din cărămidă, ca și în cazul celui din C2, precum și o fundație zidurilor de nord și est ale colateralei nordice, scoase în decroș față de elevație.

C4 - pe latura de est a turnului situat în imediata apropiere a laturii de sud a turnului clopotniță;
- cercetarea în această casetă a fost realizată în vederea descoperirii zidului de incintă pe latura de est, zid dezvelit parțial pe latura de nord a casetei.

Concluzii preliminare.

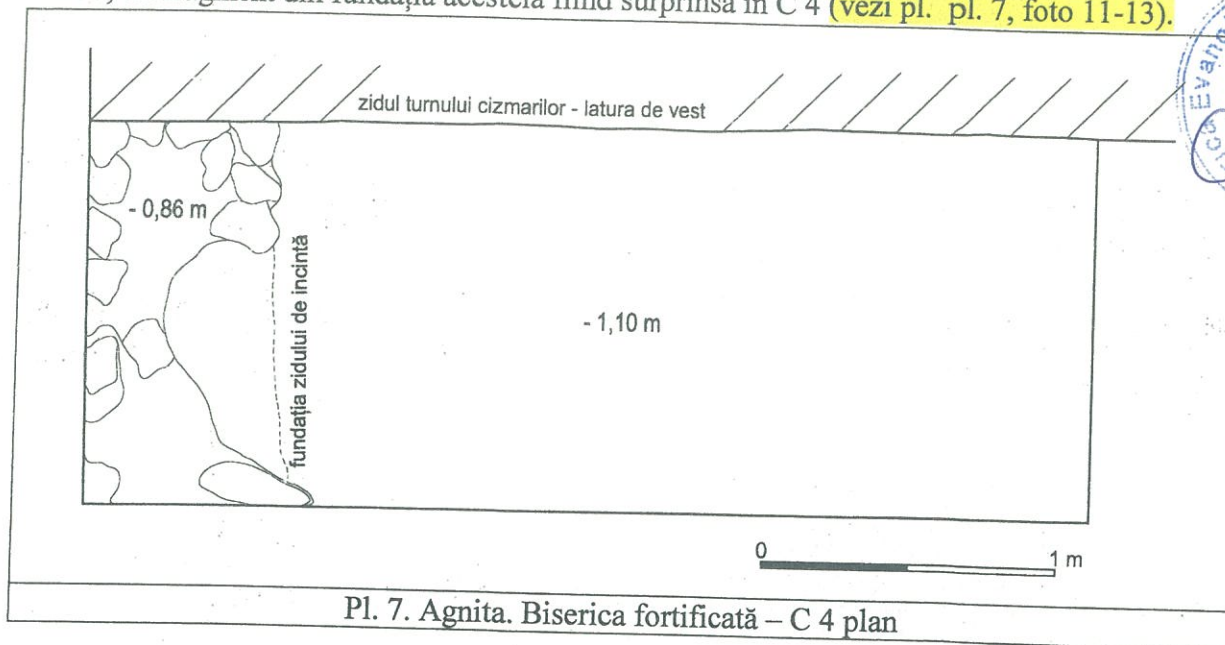
De la prima biserică par a proveni: stâlpii de secțiune pătrată de pe latura de nord, la care ulterior au fost adosate colonete pentru susținerea bolții centrale; arcadele romanice deschise între acești stâlpi spre colaterala nordică, au fost înălțate și închise în arc frânt; arcul de triumf, închis în arc frânt, păstrează o cornișă plasată mai jos în punctul nașterii unui arc romanic anterior. În plus, Gustav Treiber presupune o lărgire a colateralei de nord, când zidul exterior al navei nordice de fază romanică s-ar fi mișcat și a trebuit refăcut; această refacere s-ar fi făcut pe o altă fundație pentru a conferi noului zid o consolidare mai puternică; din punct de vedere arheologic, în urma realizării unei casete (C 3) în interiorul colateralei de nord, această mică lărgire a peretelui exterior a navei de nord a fost surprinsă și din punct de vedere arheologic (v. pl. 3 și 5, foto 8-10)

Aceste elemente menționate mai sus permit presupunerea că edificiul a fost mai întâi o bazilică romanică cu turn în partea de vest ridicată în prima jumătate a secolului al XIII-lea, care ulterior a fost puternic transformat. O primă transformare puternică începe imediat după anul 1400 (conform unui document care menționează anul construcției bisericii actuale ca fiind anul 1407 / 1409), când nava laterală sudică a fost supraînălțată și boltită împreună cu nava centrală. Începutul secolului al XVI-lea reprezintă o altă etapă de transformări majore, când biserica primește actuala formă de biserică-hală; în această etapă deasupra micilor bolți în cruce ale navei nordice este ridicată o tribună, corul este alungit și fortificat, fiind supraînălțat cu două etaje de luptă conform unei reprezentări grafice din anul 1865 (vezi pl. 1); în 1892 etajele superioare fortificate ale corului sunt demolate datorită pericolului de prăbușire.

Cel mai probabil în perioada de fortificare navele laterale din dreptul turnului clopotniță sunt demolate, iar turnul este înconjurat de o cămășuială de piatră / un zid de piatră care se înalță până la nivelul catului al doilea al turnului. În 1600 biserica a fost arsă, un strat de incendiu puternic surprins în C 1, putând proveni de la această catastrofă. Biserica a fost refăcută în 1614. În 1890 au loc noi modificări, asupra bisericii, când bolțile vechi din colaterală sudică sunt înlocuite în cea mai mare parte cu cea actuală, iar în 1892 elevația corului este modificată după cum am menționat mai sus. În 1908 se reface acoperișul bisericii, în 1949 se fac reparații în jumătatea vestică a colateralei de nord, când este creată și încăperea-capelă pentru catehizare, ore de biblie, etc. în 1961 se restaurează biserica și cele patru turnuri de apărare.

Fosta fortificație din jurul bisericii, atestată pentru prima dată în anul 1466, a fost construită în mai multe etape. Ea a fost alcătuită dintr-o triplă incintă și patru turnuri; cele patru turnuri de apărare aparțineau curtinei interioare, acestea fiind turnuri exterioare; curcina interioară a fost demolată în 1870, un fragment din fundația acesteia fiind surprinsă în C 4 (vezi pl. pl. 7, foto 11-13).

Curtina a doua legaou colțurile exterioare ale turnurilor, aceasta fiind demolată în 1867 împreună cu cămările de provizii ce înconjurau incinta interioară, iar a treia curcină de formă poligonală neregulată, care includea și șanțul de apă, a fost demolată în 1845.

SITUAȚIA ARHEOLOGICĂ

BIBLIOGRAFIE:

- Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, București, 1959.
- Gustav Treiber, *Mittelalterliche Kirchen in Siebenbürgen*, [München], 1971.
- Juliana Fabritius-Dancu, *Cetăți țărănești săsești din Transilvania*, Sibiu, 1983 (versiunea în limba germană Idem, *Sächsische Kirchenburgen aus Siebenbürgen*, Sibiu, 1980).
- Hermann Fabini, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, Bde. I-II, Heidelberg, Hermannstadt, 1998.
- Maria Crîngaci Țiplic, „*Oaspeții germani*” în sudul Transilvaniei. *Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII-XIII)*, București, 2011.

000452

PLANȘE:

Foto 1. Agnita. Biserica fortificată – C 1

Foto 2. Agnita. Biserica fortificată – C 1: fundația turnului așezată paralel cu fragmentul de fundație al colateralei sudice demolate

Foto 3. Agnita. Biserica fortificată – C 1: fundația contrafortului supraapasă peste fundația colateralei sudice demolate

Foto 4. Agnita. Biserica fortificată – C 1: fundația turnului de vest al bisericii

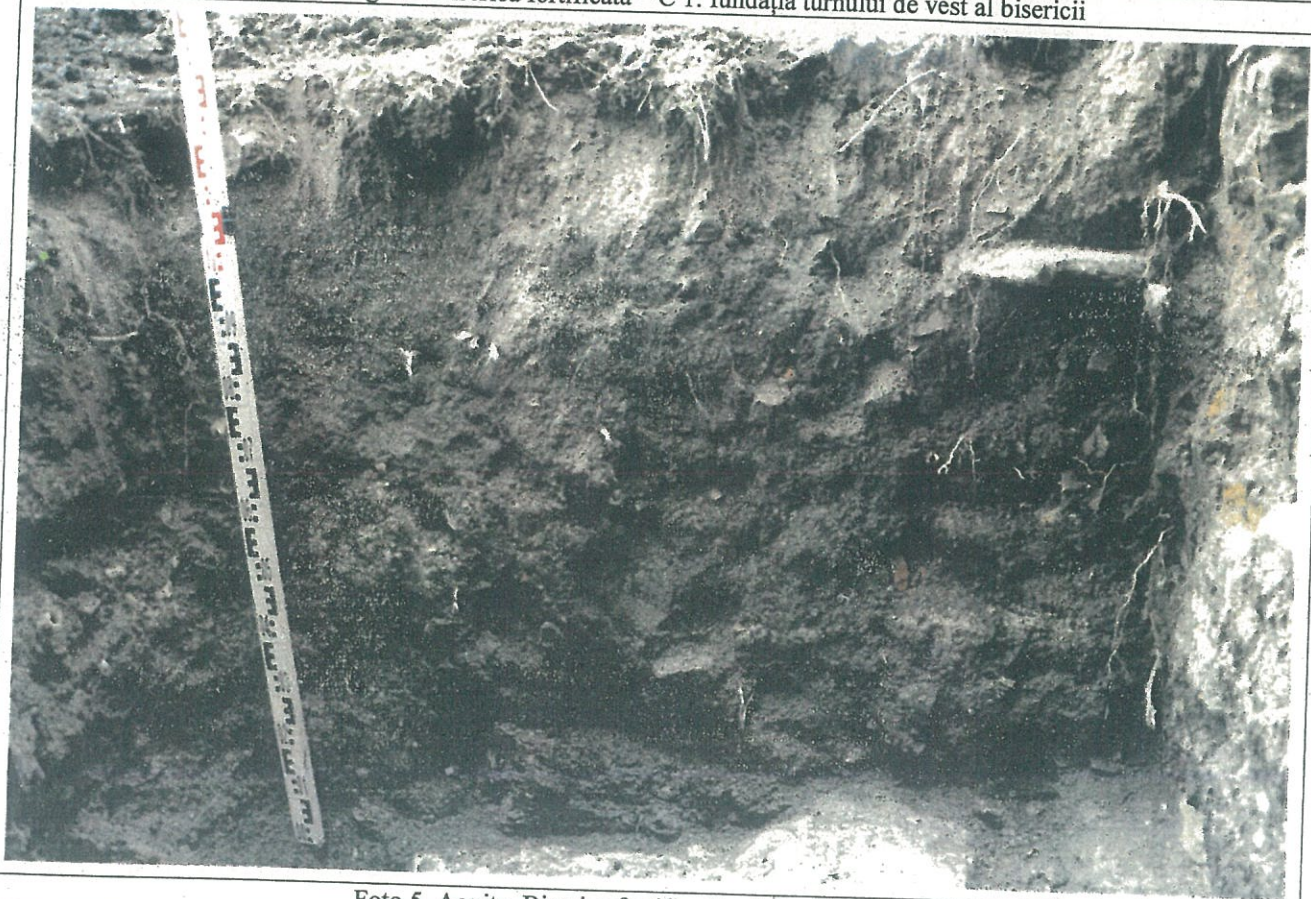

Foto 5. Agnita. Biserica fortificată – C 1: profil de vest

Foto 6. Agnita. Biserica fortificată – C 2: pavajul din piatră

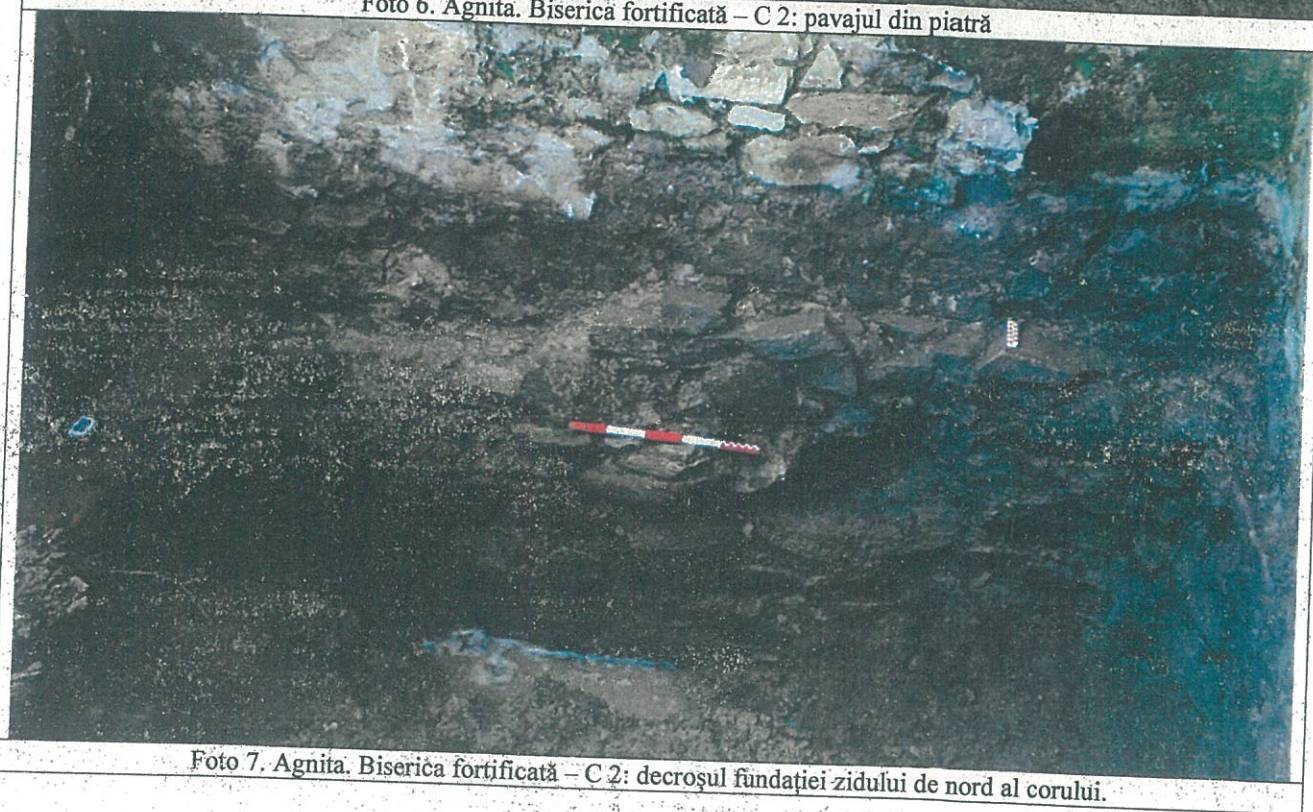

Foto 7. Agnita. Biserica fortificată – C 2: decroșul fundației zidului de nord al corului.

Foto 8. Agnita. Biserica fortificată – C 3

Foto 9. Agnita. Biserica fortificată – C 3 – profil vest

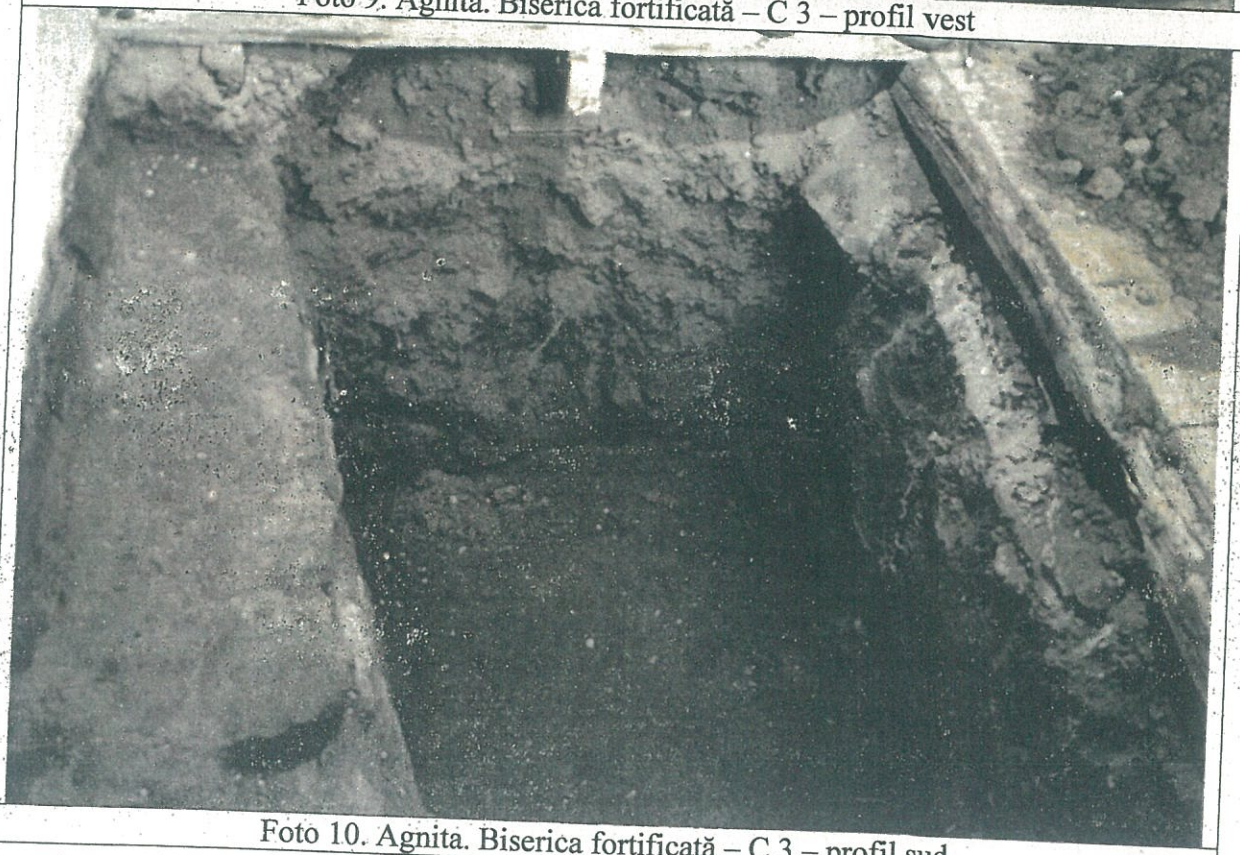

Foto 10. Agnita. Biserica fortificată – C 3 – profil sud

a.

b.

Foto 11. Agnita. Biserica fortificată – C 4: a. vedere dinspre NV și b. profil de sud

a.

b.

Foto 12. Agnita. Biserica fortificată – C 4: a. vedere dinspre sud și b. fragment zid incintă

Foto 13. Agnita. Biserica fortificată – C 4: a. vedere dinspre NV

000460